

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

Nacionālais
attīstības plāns

Bērnu aizsardzības
centrs

mācību materiāls tematā

BĒRNA LABĀKĀS INTERESES UN BĒRNA LABĀKO INTEREŠU PRIORITĀTES PRINCIPS

Saturs

Ievads	3
1. Bērna labāko interešu principa būtība, saturs, sasaiste ar citiem bērna tiesību principiem un tā nozīme tiesību piemērošanas praksē	4
1.1. Bērna labāko interešu principa būtība un saturs.....	4
1.2. Bērna labāko interešu principa saistība ar citiem bērnu tiesību aizsardzības principiem	8
1.3. Bērna labāko interešu princips tiesību piemērošanas praksē.....	12
2. Bērna interešu izvērtēšanas un noteikšanas pamati. Aspekti, kas jāņem vērā, izvērtējot bērna intereses un to sasaiste ar konkrētām bērna cilvēktiesībām	16
2.1. Bērna interešu izvērtēšanas un noteikšanas pamats.....	16
2.2. Aspekti, kas jāņem vērā, izvērtējot bērna labākās intereses un to saistība ar bērna cilvēktiesībām, tiesību aktiem un judikatūru.....	18
3. Aspektu apsvēršana, izvērtējot bērna labākās intereses	22
Kopsavilkums	28
Ieteicamie informācijas avoti	30
Atbildes uz pašnovērtējuma jautājumiem	34

Ievads

[Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijas](#) 3. panta pirmajā daļā noteikts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna labākajām interesēm. Arī nacionālajā tiesību aktā, Bērnu tiesību aizsardzības likumā, noteikta bērna interešu prioritāte. Proti, [Bērnu tiesību aizsardzības likuma](#) 6. panta otrā daļa noteic, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses.

Šajā materiālā ir iespējams uzzināt bērna labāko interešu jēdziena saturu un saistību ar citiem bērnu tiesību pamata principiem, kas ietverti ANO Bērnu tiesību konvencijā. Materiāls lasītājam sniedz priekšstatu par veidu, kādā identificēt bērna labākās intereses un būtiskiem aspektiem, kas jāņem vērā to vērtēšanas procesā.

Mācību mērķi

1. Sniegt informāciju un priekšstatu par bērna labāko interešu principa būtību, saturu, sasaisti ar citiem bērna tiesību principiem un tā nozīmi tiesību piemērošanas praksē.
2. Sniegt informāciju par bērna interešu izvērtēšanas un noteikšanas pamatiem, tostarp aspektiem, kas jāņem vērā, izvērtējot bērna intereses. Bērna labāko interešu sasaiste ar konkrētām bērna cilvēktiesībām.
3. Sniegt informāciju par bērnu tiesību aspektu apsvēršanu, izvērtējot bērna labākās intereses.

Šī temata apguvei būs nepieciešamas aptuveni 4 akadēmiskās stundas.

1. Bērna labāko interešu principa būtība, saturs, sasaiste ar citiem bērna tiesību principiem un tā nozīme tiesību piemērošanas praksē

1.1. Bērna labāko interešu principa būtība un saturs

[ANO Bērnu tiesību konvencijas](#) 3. pants noteic, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes (pie valsts iestādēm tiek domātas arī pašvaldības iestādes) vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm. Tas nozīmē, ka visos valsts pārvaldes līmeņos un visās iestādēs (piemēram, likumdevējam un tiesām un ne tikai) ir jāpiemēro savā ikdienas praksē bērna labāko interešu princips, sistemātiski apsverot, kā viņu lēmumi un darbības ietekmē vai ietekmēs bērnu tiesības un intereses.

Bērna labākās intereses ir tiesību interpretācijas pamatprincips, kas izstrādāts, lai novērstu ANO Bērnu tiesību konvencijai neatbilstošu rīcību, pieņemot lēmumus attiecībā uz cilvēkiem, kuri sava brieduma un vecuma dēļ paši tos nevar pieņemt, proti - bērniem. Principa pamatā ir atziņa, ka pieaugušais var pieņemt lēmumus bērna vārdā tikai tāpēc, ka bērns sava brieduma un vecuma dēļ pats to nespēj. Tāpēc šī jēdziena interpretācijai un piemērošanai ir būtiska nozīme tiesību piemērošanas praksē, attiecībā uz visām tiesiskajām situācijām, kurās iesaistīts bērns vai bērni kā sabiedrības daļa.

Būtiski ir pievērst uzmanību šī principa nosaukuma interpretācijai, proti: ANO Bērnu tiesību konvencijas tekstā angļu valodā (*angļu val. [Convention on the Rights of the Child](#)*), kas publicēta ANO tīmekļa vietnē ir lietots termins *bērna labākās intereses* (*angļu val. the best interests of the child*), taču ANO [Bērnu tiesību konvencijas](#) tulkojumā latviešu valodā tiek lietots jēdziens *bērna intereses* (3. pantā). Lai izdarītu secinājumu, vai atšķirībai starp šiem jēdzieniem ir nozīme, nepieciešams noskaidrot ne tikai šī jēdziena būtību, bet vienlaikus arī saturisko nozīmi. *Labākās intereses*: sāksim, pasvītrojot kvalificējošās pazīmes "*labākās*" īpašo nozīmi.

ANO Bērnu tiesību konvencijas projekta izstrādes laikā tika izteikta kritika par īpašības vārda vispārākās pakāpes lietojumu, apgalvojot, ka *labākās intereses* nozīmē, ka jebkuros

apstākļos bērna intereses būtu augstākas par citām interesēm. Saskaņā ar šīs teorijas burtisku interpretāciju bērns tiktu uzskatīts par izņēmuma būtni, kurai neizbēgami būtu tiesības jebkurā konfliktā ar pieaugušajiem vai citām sociālām struktūrām. Skaidrs, ka šī nostāja nav pieņemama, un tā noteikti nebija izstrādātāju nolūks. Ja mēs, piemēram, vēlreiz aplūkojam ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta 1. punktu saistībā ar 5. pantu, ir skaidrs, ka bērns nav uzskatāms par īpašu personu līdz galējībai, bet ir savas ģimenes un sabiedrības loceklis, un tādēļ arī ir neatņemama sabiedrības daļa, ar visiem tam piemītošiem pienākumiem un tiesībām, kā citiem sabiedrības locekļiem.¹

Vārdu savienojums "*labākās*" un "*intereses*" nozīmē to, ka galamērķis ir bērna labklājība, kas noteikta visā ANO Bērnu tiesību konvencijā, jo īpaši preambulā un 3. pantā. ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta otrais un trešais punkts sniedz visprecīzāko bērna labāko interešu principa skaidrojumu. Proti:

- a) [...] nodrošināt ikvienam bērnam tādu aizsardzību un gādību, kāda nepieciešama viņa labklājībai, ņemot vērā viņa vecāku, aizbildņu vai citu par bērnu tiesiski atbildīgu personu tiesības un pienākumus, un šajā nolūkā veic visus [...] pasākumus.
- b) [...] nodrošina, lai iestādes, dienesti un struktūras, kas ir atbildīgas par bērnu aprūpi vai aizsardzību, atbilstu [...] noteiktajiem standartiem, īpaši drošības, veselības un personāla lieluma un piemērotības ziņā, kā arī tiktu veikta kompetenta uzraudzība.

ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmā daļa noteic, ka bērna labākās intereses ir jāievēro *visās darbībās attiecībā uz bērniem*. Lai gan angļu valodā konvencijas nosaukumā ir lietots vārds (vienskaitlī) "bērna" (tiesību konvencija), tāpat kā virknē citu valodu, kurās konvencija ir tulkota, nav pamata uzskatīt, ka konvencijas principi būtu attiecināmi tikai uz gadījumiem, kuros skartas tikai atsevišķu bērnu intereses. No konvencijas gara top skaidrs, ka pienākums ņemt vērā labākās intereses vienlīdz attiecas gan uz atsevišķu bērnu, gan uz bērniem, kas ir sabiedrības daļu, jeb grupu. Šo pieeju demonstrē [Bērnu tiesību konvencijas Vispārējais komentārs Nr. 7 "Bērna tiesību īstenošana agrīnā bērnībā"](#) 13. punkta a. un b. apakšpunktā:

"a) Konkrētu bērnu intereses. Pieņemot jebkuru lēmumu par bērnu aprūpi, veselību, izglītību u. c., ir jāievēro bērna interešu prioritātes princips, un tas attiecas arī uz lēmumiem, ko

pieņem vecāki, speciālisti un citas personas, kuras ir atbildīgas par bērniem. Dalībvalstis tiek aicinātas nodrošināt, lai jebkurā tiesvedībā mazus bērnus neatkarīgi pārstāvētu kāda persona, kas darbojas konkrēto bērnu interesēs, un lai visos gadījumos, kad bērni spēj paust savu viedokli vai izvēli, viņi tiktu uzklauti.

b) Mazu bērnu kā grupas vai vienuma intereses. Izstrādājot jebkuru tiesību aktu vai politikas nostādni, pieņemot jebkuru administratīvu vai tiesas lēmumu un sniedzot pakalpojumus, kas skar bērnus, vienmēr ir jāievēro bērnu interešu prioritātes princips. Tas ietver darbības, kas tiešā veidā ietekmē bērnus (piemēram, saistībā ar veselības aprūpes pakalpojumiem, aprūpes sistēmām vai skolām), kā arī darbības, kas netiešā veidā ietekmē mazus bērnus (piemēram, saistībā ar vidi, mājokli vai transportu)."

ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmā daļa noteic, ka bērna labākās intereses ir jāievēro **visās darbībās attiecībā uz bērniem**. Bērna labāko interešu principa piemērošana attiecināma uz visiem gadījumiem (darbībām), tostarp gan uz juridisku lēmumu pieņemšanu attiecībā uz bērniem individuālos gadījumos, gan uz bērniem kā sabiedrības grupu. Nav pamata uzskatīt, ka bērna labāko interešu princips nebūtu attiecināms arī uz ģimenes vidi, kurā aug bērns vai bērni. Tādējādi izpratne par "**visām darbībām**" ir attiecināma arī uz attiecībām ģimenē. Šādu izpratni nostiprina konvencijas 18. panta pirmais punkts par vecāku tiesībām un pienākumiem noteic, ka vecāku galvenais pienākums ir gādāt par bērna interesēm.

ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmā daļa noteic, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem **neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm**. Tas nozīmē, ka visām iestādēm un organizācijām bērna labāko interešu princips ir jāpiemēro visos savos lēmumos, un tas ir kritērijs, kuram šīs iestādes ir pakļautas visās lietās un gadījumos, kuros tiek pieņemti jebkādi lēmumi attiecībā uz bērnu vai bērniem. Tādējādi ar šo punktu dalībvalstīm ir noteikts pienākums ar savu lēmumu pieņēmēju starpniecību pārbaudīt, vai visos attiecīgajos lēmumos patiešām ir garantētas bērna intereses. Ja valsts šo pienākumu neveic, tādā gadījumā lēmumi var arī netikt pieņemti bērnu labākajās interesēs. Tāpēc šis pienākums, kā bērna labāko interešu garantija, ir attiecināts uz visām iestādēm un organizācijām bez izņēmumiem. Būtiski

atzīmēt, ka šis nosacījums attiecināms arī uz likumdevēju. Likumdevējs šajā nozīmē ir iestādes, kuras izstrādā tiesību aktus. Tātad ne tikai Saeima vai Ministru kabinets, bet arī citas iestādes. Līdz ar to, izstrādājot tiesību aktus, vai politikas attīstības dokumentus, būtu jāvērtē, vai attiecīgais tiesību akts vai politikas dokuments ir vai nav bērnu kā sabiedrības grupas labākajās interesēs. ANO Bērnu tiesību konvencijas Vispārējais komentārs Nr.5, 45. punktā noteic, ka visi konvencijas noteikumi tiek ievēroti likumdošanā un politikas izstrādē un izpildē visos valsts pārvaldes līmeņos, un ir nepieciešams pastāvīgs process, kurā tiek analizēta paredzamā ietekme uz bērniem (novērtējot ietekmi, kas var būt jebkādiem ierosinātiem tiesību aktiem, politikai vai budžeta līdzekļu piešķiršanai gadījumos, kad šādi pasākumi var ietekmēt bērnus un viņu tiesību īstenošanu) un tiek vērtēta ietekme uz bērniem (novērtējot lēmumu īstenošanas faktisko ietekmi). Šis process ir jāiestrādā visos valsts pārvaldes līmeņos un pēc iespējas agrāk – attīstības politikā.

ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta otrā daļa noteic, ka valstis, kuras pievienojušās konvencijai, *apņemas nodrošināt ikvienam bērnam tādu aizsardzību un gādību, kāda nepieciešama viņa labklājībai, ņemot vērā viņa vecāku, aizbildņu vai citu par bērnu tiesiski atbildīgu personu tiesības un pienākumus*, un šajā nolūkā veic visus attiecīgos likumdošanas un administratīvos pasākumus. Šis pants nosaka, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, ka visiem bērniem to teritorijā ir pieejama nepieciešamā aizsardzība un aprūpe neatkarīgi no viņu nacionālās piederības un statusa, vienlaikus ņemot vērā arī vecāku un citu par bērnu juridiski atbildīgo personu tiesības un pienākumus.

ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta trešā daļa noteic, ka nepieciešams nodrošināt, *ka iestādes, dienesti un struktūras, kas ir atbildīgas par bērnu aprūpi vai aizsardzību, atbilst tiem standartiem, kurus noteikušas kompetentās iestādes*, jo īpaši drošības, veselības aizsardzības, darbinieku skaita un piemērotības ziņā. Šis pants ietver pienākumu noteikt standartus institūcijām, pakalpojumiem un bērniem paredzētām struktūrām, izveidojot pārbaudes un kontroles mehānismus, lai nodrošinātu noteikto standartu ievērošanu. Atsevišķi konvencijas panti attiecas uz konkrētiem pakalpojumiem vai pasākumiem, kuru pieejamība un kvalitāte jānodrošina. Piemēram, “bērnu aprūpei” (saskaņā ar 18. panta 2. un 3. punktu), alternatīvai aprūpei, kas nodrošināta bērniem, kuri nošķirti no vecākiem (20. pants), bērnu ar

īpašām vajadzībām aprūpi (23. pants), rehabilitāciju (39. pants), institucionālo un citu aprūpi, kas saistīta ar nepilngadīgo justīcijas sistēmu (40. pants).

Bērna labāko interešu princips ir viens no četriem būtiskākajiem ANO Bērnu tiesību konvencijas pamata principiem, kurš ir cieši saistīts ar citiem šajā konvencijā ietvertajiem principiem. Bērna labāko interešu principa mērķis ir nodrošināt, ka lēmumi, kurus pieņem valsts, pašvaldību un privātās institūcijas, veicinātu katra individuāla bērna un bērnu kā sabiedrības grupas tiesību īstenošanu jebkurā darbības jomā.

1.2. Bērna labāko interešu principa saistība ar citiem bērnu tiesību aizsardzības principiem

Lai pilnībā izprastu bērna labāko interešu principa saistību ar pārējiem bērnu tiesību aizsardzības principiem, nepieciešams izprast bērna tiesiskā statusa būtību un principu vispārējo sistēmu.

[ANO Bērnu tiesību konvencija](#) kopumā nav uzskatāma par vienkārši deklaratīvu tekstu, kur secīgā kārtībā uzskaitītas bērna tiesības. ANO Bērnu tiesību konvencija, protams, šīs tiesības ietver pilnā apmērā, tomēr savā būtībā tā ir kas vairāk par dokumentu, kur definētas tiesības. Tā, piemēram, [1924. gada Ženēvas Bērnu tiesību deklarācijā](#) un vēlāk [1959. gada Bērnu tiesību deklarācijā](#) bērns tika uzskatīts par aizsardzības, īpašas uzmanības un rūpju objektu. Tikai 1989. gadā, kad tika pieņemta ANO Bērnu tiesību konvencija, bērnu sāka uzskatīt par patstāvīgu tiesību subjektu. Proti, bērns kļuva par personu, kurai piemīt tiesības un pienākumi, kurus īstenojot, šī persona pilntiesīgi piedalās tiesiskajās attiecībās ar citiem cilvēkiem, sabiedrību un valsti. Bērna kā tiesību subjekta pastāvēšana balstīta, pirmkārt, divos savstarpēji saistītos principos, proti, bērna labāko interešu principā, kas ietverts ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. pantā, un bērna tiesībām tikt uzklautam un paust savu viedokli, kas ietverts ANO Bērnu tiesību konvencijas 12. pantā. Tieši šie divi principi noteic, ka bērnam, kā personai, kam piemīt noteiktas tiesības, ir jābūt iespējai paust savu viedokli visos jautājumos, kas šīs tiesības skar. Minētie divi principi tiek uzskatīti par diviem (no četriem) konvencijas vispārējiem principiem, kas noteic individuālas tiesības: tiesības uz bērna interešu izvērtēšanu un tiesības tikt uzklautam. Turklāt tiesības tikt uzklautam ietvert pienākumu ņemt vērā

bērna pausto viedokli. Šīs tiesības ir pieejamas ne tikai katram bērnam individuāli, bet arī bērniem kā cilvēku grupai, kas definēta atbilstoši viņu vecumam - līdz 18 gadu vecumam, kā to paredz ANO Bērnu tiesību konvencija).

Varētu arī rasties jautājums, kādā veidā uzlūkot ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. pantu, kuru varētu interpretēt kā "labklājības" normu, kura balstās idejā par bērna vai bērnu atkarību no pieaugušajiem, liekot uzsvāru uz neaizsargātību un aizsardzības nepieciešamību, ar 12. pantu, kas skaidri noteic bērna līdzdalību, kas balstās uz bērna spējām un kompetencēm, lai bērnam vai bērniem, kā sabiedrības grupai, būtu iespēja ietekmēt lēmumus, kas saistīti ar viņu dzīvi. Atbilde slēpjas pieejā, kas balstīta uz tiesiskumu, kura ietvarā bērni ir pilntiesīgi stāties tiesiskajās attiecībās kā savu tiesību turētāji. Šim ir jābūt pagriezienam katra cilvēka paša un visas sabiedrības tiesiskajā apziņā, bez kura nav iespējams izprast un realizēt Bērnu tiesību konvenciju atbilstoši tās mērķiem. Pretstatā 1924. gada Ženēvas bērnu tiesību deklarācijai un 1959. gada Bērnu tiesību deklarācijai, mēs bērnu vairs neuztveram kā pasīvu aprūpes objektu, bet kā cilvēku, kurš cieņpilni stājas tiesiskajās attiecībās, būdams savu tiesību un pienākumu nesējs. Šo pārmaiņu nesēji sabiedrībai ir speciālisti, kuri strādā ar bērniem vai bērnu labā, un visuzskatāmāk var sabiedrībai parādīt, ka bērni ir pilntiesīgi sabiedrības locekļi ar tiem piemītošu cieņu un tiesībām, nevis aizsargājama un aprūpējama sabiedrības daļa.

Jāatzīmē, ka vienlaikus ANO Bērnu tiesību konvencijā ir arī nodrošināta bērnu aizsardzība. Proti, ir izmantoti labi zināmi principi, piemēram, aizsardzība pret vardarbību, piespiedu darbu un seksuālu izmantošanu. ANO Bērnu tiesību konvencija vienlaikus nodrošina arī aizsardzību vairākās specifiskās jomās, proti: spīdzināšanas novēršana, bērnu iesaistīšana bruņotos konfliktos, narkotiku tirdzniecība un narkotiku lietošana, nepamatota brīvības atņemšana un nošķiršana no vecākiem bez iemesla. Te jāpiemin divi konvencijas fakultatīvie protokoli: viens par bērniem bruņotos konfliktosⁱⁱ un otrs par bērnu seksuālu izmantošanu, tirdzniecību un izmantošanu pornogrāfijā, vēl vairāk uzsver šo aizsardzības aspektu.ⁱⁱⁱ

Būtisks ir veids, kurā bērns vai bērni, kā cieņpilni tiesību īstenošanas procesa dalībnieki, realizē sev piemītošās tiesības. Viens no šādiem veidiem, kuru paredz ANO Bērnu tiesību konvencija ir, līdzdalība. Bērnu līdzdalība ir saistīta ar diviem principiem – ar bērna labāko interešu principu un tiesībām paust savu viedokli un būt [uzklausītam](#). Tieši līdzdalība piešķir

jaunu statusu bērnam, kā cilvēkam, kuram vairs netiek sniegti tikai pakalpojumi vai aizsardzība, bet gan jāaicina piedalīties ar viņa dzīvi saistītos lēmumu pieņemšanas procesos un kura redzējums ir jāņem vērā. Līdz ar bērna tiesībām atbilstoši savam vecumam un briedumam būt uzklašātam un līdzdarboties lēmumu pieņemšanā; piedalīties procesos, kas skar viņa vai viņu dzīvi, bērns vairs nav pasīvs sabiedrības loceklis, par kuru vienīgi jā rūpējas. Šis princips noteic, ka bērns ir aktīvs sabiedrības dalībnieks un tieši tāpēc ANO Bērnu tiesību konvencijas 5. pants noteic, ka vecākiem vai paplašinātai ģimenei vai kopienai, aizbildņiem vai citām tiesiski atbildīgām personām ir gan tiesības, gan pienākumus nodrošināt ikvienam bērnam viņa attīstības pakāpei atbilstošu palīdzību un padomus šajā konvencijā atzīto tiesību izmantošanā. Tostarp atbilstošu palīdzību līdzdalībā, kā to noteic ANO [Bērnu tiesību konvencijas Vispārējā komentāra Nr.12 "Bērna tiesības tikt uzklašātam"](#) 84.- 117.punkts.

[ANO Bērnu tiesību konvencijas Vispārējā komentāra Nr.5 "Konvencijas par bērnu tiesībām vispārējie īstenošanas pasākumi"](#) 12.punktā noteikts, ka efektīvas konvencijas īstenošanas nolūkā, visās valsts pārvaldes iestādēs, parlamentos un tiesu iestādēs ir jāattīsta bērnu tiesību perspektīva un sevišķi jāņem vērā tie konvencijas panti, kuros ietverti šīs konvencijas vispārējie principi. Šie konvencijas vispārējie principi būtībā ir uzskatāmi par konvencijas centru, ap kuru būvēta visa konvencija. Tāpēc katrs vispārējais princips saturiski ir cieši saistīts viens ar otru un citiem konvencijas pantiem. Piemēram, ja pilnībā tiek ieviests praksē bērna labāko interešu princips, vienlaikus tiek ieviests arī diskriminācijas aizlieguma princips un tiesības būt uzklašātam, kā arī tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību, jo nav savietojama rīcība bērna labākajās interesēs, ar diskrimināciju, draudiem dzīvībai un attīstībai, vai bērna viedokļa ignorēšanu.

Tādējādi ANO Bērnu tiesību konvencijā ir četri panti (2., 3., 6., 12. pants), kurus ANO Bērnu tiesību komiteja ir atzinusi par *vispārējiem principiem*, proti:

- 1) 2. pants: (*Konvencijas*) dalībvalstu pienākums ievērot un nodrošināt visas šajā konvencijā paredzētās tiesības katram bērnam, uz kuru attiecas to jurisdikcija, **bez jebkādas diskriminācijas**.

Šis diskriminācijas aizlieguma princips ir visu cilvēktiesību vispārējs princips un ir daļa no katra starptautiskā cilvēktiesību dokumenta. Šis pienākums prasa, lai

dalībvalstis aktīvi identificētu atsevišķus bērnus un bērnu grupas, kuru tiesību īstenošanai var būt nepieciešami īpaši pasākumi. ANO [Bērnu tiesību konvencijas](#) [Vispārējais komentārs Nr.18](#) uzliek dalībvalstīm pienākumu veikt īpašus pasākumus, lai mazinātu vai likvidētu apstākļus, kas izraisa diskrimināciju.

- 2) 3. panta 1. punkts: visās darbībās attiecībā uz bērniem pirmkārt jāņem vērā **labākās bērnu intereses**.

Šis pants attiecas uz darbībām, ko veic valsts, pašvaldību vai privātās iestādes, tiesas, administratīvās iestādes vai likumdevējas institūcijas. Princips paredz, ka visos varas līmeņos valstī – gan izpildvarai, gan likumdevējam, gan tiesu varai, jāveic aktīvi pasākumi. Katrai institūcijai ir jāpiemēro bērna labāko interešu princips, sistemātiski apsverot, kā viņu lēmumi un darbības ietekmē vai ietekmēs bērnu tiesības un intereses.

- 3) 6. pants: bērna neatņemamās tiesības uz dzīvību un dalībvalstu pienākums nodrošināt **bērna izdzīvošanu un attīstību**.

Bērna tiesības uz dzīvību un izdzīvošanu ir neatņemams un universāls cilvēktiesību princips. Bieži tiek interpretēts jēdziens “attīstība”. Tas saprotams plašākā nozīmē kā holistisks jēdziens, kas vienlaikus aptver bērna fizisko, garīgo, emocionālo, psiholoģisko un sociālo attīstību. Šī principa galvenais mērķis ir veicināt un nodrošināt katra bērna harmonisku un visaptverošu attīstību.

- 4) 12. pants: bērna tiesības **paust savu viedokli** „visos jautājumos, kas skar bērnu”, un pienākums šo viedokli pienācīgi ņemt vērā.

Šis princips izceļ bērna aktīvo lomu savu tiesību veicināšanā, aizsardzībā un uzraudzībā. Lai to īstenotu, nepieciešams atbilstošs tiesiskais regulējums un praktiskie mehānismi, kas rada piemērotu vidi šī principa realizācijai – kārtību, kādā bērnam sniedz informāciju, uzklauša viedokli, veido atgriezenisko saikni, skaidrojot kā tieši bērna vai bērnu viedoklis ir ņemts vērā. Šis princips izceļ bērna, kā aktīva procesa dalībnieka, lomu veicinot savu tiesību īstenošanu, aizsardzību un uzraudzību. Šī principa praktiska īstenošana veicina bērnam (un bērniem) atbildības sajūtu par pieņemtajiem lēmumiem, kā arī cēloņu un seku saistību ar

saviem lēmumiem un rīcību dažādās dzīves situācijās. Dažādu profesiju speciālistiem, kuri iesaistās lēmumu pieņemšanas procedūrās, ir pienākums pienācīgi ņemt vērā bērna viedokli (vai bērnu viedokļus) un atzīt, ka bērns var un viņam vajadzētu tieši ietekmēt (atbilstoši savam vecumam un briedumam) savu nākotni.

Papildus jau minētajam jāatzīmē, ka būtiski ir paturēt prātā, ka bērns ir cilvēks, kura attīstība vēl ir procesā un tā piedzīvo nepārtrauktas izmaiņas, to paredz ANO Bērnu tiesību konvencijas 5. pants, proti “[...]nodrošināt ikvienam bērnam **viņa attīstības pakāpei atbilstošu** palīdzību un padomus šajā konvencijā atzīto tiesību izmantošanā.” ANO Bērnu tiesību konvencijā bērns tiek saredzēts kā attīstības procesā esošs cilvēks, nevis pieaugušā cilvēka miniatūra. Tieši šī iemesla dēļ bērnam dažādos viņa attīstības posmos nepieciešama dažāda līmeņa vadība, aizsardzība, nodrošinājums un līdzdalība no pieaugušo puses. Turklāt, bērnam pieaugot, pieaugušo iesaistei bērna viedokļa formulēšanas procesā arvien jāmazinās. Šāda pieeja ne tikai netraucēs bērna harmoniskai un holistiskai attīstībai, bet veicinās atbildību un briedumu. ANO Bērnu tiesību konvencijas 5. pants pēc savas būtības ir procesuāls, kura ievērošana noteic posmus, kas jāiziet, lai nodrošinātu, ka jebkuri lēmumi, kas pieņemti saistībā ar konvencijā ietverto tiesību īstenošanu, pilnībā atbilst tajā ietverto tiesību garam.

Bērna labāko interešu princips caurvij visu ANO Bērnu tiesību konvenciju, tai skaitā un ne tikai: 9. pantu (bērna šķiršana no ģimenes); 18. pantu (par vecāku atbildību un iesaisti bērna audzināšanā); 20. pantu (par nošķiršanu no ģimenes); 21. pantu (par adopciju); attiecībā par bērnu saskarsmi ar justīcijas sistēmu 37. pantu (no pieaugušajiem atsevišķa uzturēšanās ieslodzījuma vietās) un citus.

1.3. Bērna labāko interešu princips tiesību piemērošanas praksē

Tiesību piemērošanas praksē bērna labāko interešu novērtēšanā pastāv virkne izaicinājumu. Pirmkārt, ir atšķirības: vai tiek apsvērtas konkrēta bērna intereses konkrētā situācijā, vai tiek apsvērtas bērnu kā sabiedrības grupas intereses, pieņemot kādu lēmumu attiecībā uz jaunām tiesību normām, politikas attīstības dokumentiem vai valsts vai pašvaldību budžeta jautājumiem. Gadījumos, kuros tiek svērtas konkrēta bērna intereses konkrētā

situācijā, bērna labākās intereses ir atrasties tādā situācijā un apstākļos, kuros bērns var realizēt visas savas tiesības, kuras tam, kā tiesību subjektam (tiesību turētājam) piemīt. Arī šajā gadījumā situācija veidosies atšķirīga, vai būs nepieciešams svērt bērna intereses, piemēram, adopcijas procesā, kas saistīts ar būtiskām izmaiņām bērna dzīvē un ilgstošā laika posmā, vai pieņemt lēmumu par bērna nepārceļšanu izglītības iestādē uz nākamo izglītības pakāpi dēļ nesekmības kādā priekšmetā.

Otrkārt, būtiski ir izprast bērna labāko interešu principa tiesisko dabu, jo tas ir tiesību nenoteiktais jēdziens. Proti, tiesību literatūrā un praksē abstraktas tiesību pazīmes apzīmēšanai tiek lietots arī termins "*atklāts tiesību jēdziens*", "*atklāts juridisks jēdziens*", "*nenoteiktais juridiskais jēdziens*", kā arī "*ģenerālklausula*". Tiesu praksē civillietās bieži vien tiek lietots apzīmējums "*nenoteiktais tiesību jēdziens*" vai "*nenoteikts (atklāts) juridisks jēdziens*". Nenoteikto tiesību jēdzienu izmantošana ir viens no likumdošanas tehnikas paņēmieniem, kura mērķis ir līdzsvarot tiesiskās noteiktības un taisnīguma prasības, palīdzot tiesību normu elastīgu, zināmā konkrētās piemērošanas gadījumu daļā samazinot normatīvās regulēšanas negatīvos blakusefektus.^{iv} Piemēram, bērna labāko interešu vērtēšanas kritēriji Bērnu tiesību aizsardzības likuma [6.panta otrajā \(prim\) daļā](#) nav izsmeļoši uzskaitīti, bet tā vietā 13.punktā ir norādīts, ka jāņem vērā ir citi bērna attīstībai un labklājībai nozīmīgi apstākļi. Tas nozīmē, ka likumdevējs ir paredzējis, ka dažādās situācijās ir vērtējami dažādi tiesību normās ietvertie kritēriji un visus kritērijus (un situācijas) iepriekš paredzēt nebūs iespējams. Tāpēc bērna labāko interešu vērtēšanas un svēršanas procesā ir liels subjektīvu lēmumu pieņemšanas risks, kas jākompensē ar zināšanām un izpratni par bērna labāko interešu principa garu, kas ietverts ANO Bērnu tiesību konvencijā.

Treškārt, bērnu labāko interešu svēršanas kritēriji ir jādefinē to piemērošanas praksē, vadoties no tām bērnu tiesībām, kuras ietvertas ANO Bērnu tiesību konvencijā. Proti, katra bērna vai bērnu labākās intereses ir apsveramas iepretī katrai bērna tiesībai. Piemēram, pieņemot lēmumu bērna labākajās interesēs, pirmkārt, ir jāapsver tās tiesības, kuras ietvertas ANO Bērnu tiesību konvencijas vispārējos principos - bērna tiesības tikt uzklautam, līdzdarboties; bērna tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību; tiesības netikt diskriminētam.

Pārējās tiesības tiek svērtas atkarībā no situācijas, kurā lēmums tiek pieņemts. Piemēram, situācija, kurā bērns jāpasargā no vardarbības vai no kaitīgas vides ietekmes.

Piemēram, [ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 19](#) par valsts budžeta izstrādi bērnu tiesību īstenošanai ir viens no dokumentiem, kurā ir sniegti pamati lēmumu pieņemšanai bērnu labākajās interesēs attiecībā uz bērniem kā sabiedrības grupu. Šajā dokumentā definēti ANO Bērnu tiesību konvencijas un valsts budžeta izstrādes vispārējie principi. Vispārējais komentārs Nr.19 uz budžeta procesu mērķēts, raugoties caur ANO Bērnu tiesību konvencijas četriem vispārējiem principiem: diskriminācijas aizliegumu, bērna labākajām interesēm, tiesībām uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību, kā arī tiesībām tikt uzklautam. Vispārējā komentāra Nr. 19, 40. punktā noteikts, ka četri ANO Bērnu tiesību konvencijā minēti principi uzskatāmi par pamatu jebkuram valsts lēmumam un darbībai, kas tieši vai netieši ir saistīta ar bērna tiesībām, tostarp valsts budžeta izstrādei.

Pastāv arī bērna labāko interešu izvērtēšanas vadlīnijas, kuras ir izstrādātas situācijām, kurās bērns ir visievainojamākais. Šīs vadlīnijas var ņemt par pamatu, arī izvērtējot bērna labākās intereses citās, ar bērna tiesībām saistītās, situācijās. Piemēram, [2021. gadā ir publiskas ANO vadlīnijas bērna labāko interešu novērtēšanas procesam](#), kuru praktiskā piemērošana ir pārbaudīta darbā ar patvēruma meklētāju un bēgļu bērniem. Šajās vadlīnijās ir aprakstīts kvalitatīvs bērna labāko interešu svēršanas process, kurš balstīts uz praktiskiem piemēriem un procedūrām, kā arī ir saskaņā ar [ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējo komentāru Nr. 14](#) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses.

Papildus jau minētajiem dokumentiem, bērna labāko interešu novērtēšanas procesā ir noderīgas [Starpinstitūciju vadlīnijas gadījumu vadībai un bērnu tiesību aizsardzībai](#), kā arī ANO Augstā komisāra bēgļu jautājumos biroja [Ietvardokuments bērnu tiesību aizsardzībai](#).

Bērna labāko interešu princips tiesību piemērošanas praksē:

- a) ir piemērojams kā interpretējama norma, kas uzliek pienākumu bērna tiesību piemērotājiem lēmumu pieņemšanas procesā ņemt vērā bērna tiesības, kas noteiktas ANO Bērnu tiesību konvencijā;

- b) bērna labāko interešu princips ir ģenerālklausula, kuru piemērojot, institūcijām un lēmumu pieņēmējiem tas ir jāinterpretē un jāpiepilda ar ANO Bērnu tiesību konvencijā noteikto saturu.^v

Pašnovērtējuma jautājumi

Bērna labākās intereses ir:

- a) Tiesību interpretācijas pamatprincips, kas izstrādāts, lai novērstu ANO Bērnu tiesību konvencijai neatbilstošu rīcību, pieņemot lēmumus attiecībā uz cilvēkiem, kuri sava brieduma un vecuma dēļ paši tos nevar pieņemt, proti – bērniem.
- b) Lēmuma pieņēmēja subjektīvais viedoklis par viņaprāt pareizo lēmumu vai rīcību ar bērnu konkrētajā situācijā.
- c) Tiesību norma, kuru pēc savas brīvas izvēles likumdevējs var iekļaut vai neiekļaut valsts konstitūcijā.

ANO Bērnu tiesību konvencija noteic, ka:

- a) Visās darbībās attiecībā uz bērniem, neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm.
- b) Bērna labākās intereses ir jāņem vērā tikai valsts pārvaldes iestādēm, bet bērna vecāki var rīkoties pēc saviem ieskatiem.
- c) Var būt arī situācijas, ka citu personu intereses ir būtiskākas par bērnu labākajām interesēm.

2. Bērna interešu izvērtēšanas un noteikšanas pamati. Aspekti, kas jāņem vērā, izvērtējot bērna intereses un to sasaiste ar konkrētām bērna cilvēktiesībām

2.1. Bērna interešu izvērtēšanas un noteikšanas pamats

Bērna interešu izvērtēšanas pamats ir bērna tiesības, kuras ir pilngadību nesasniegušas personas cilvēktiesības. Bērna tiesības ir nostiprinātas ANO Bērnu tiesību konvencijā, kur tās definētas pamata principu veidā un Bērnu tiesību aizsardzības likumā.

ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmajā daļā noteikts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm. [ANO bērnu tiesību aizsardzības komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14 \(2013\)](#) sniedz plašāku skaidrojumu par bērna labāko interešu principu. Proti, konvencijas 3. pants nodrošina bērnam tiesības nevis uz abstraktām labākajām interesēm, bet uz konkrētā bērna interešu (vajadzību) izvērtējumu aktuālajā situācijā, ņemot vērā, ka primāri visas darbības veicamas un jebkuri lēmumi pieņemami, balstoties uz bērna vajadzību novērtējumu. Arī Bērnu tiesību aizsardzības likumā, noteikta bērna interešu prioritāte. Proti šī likuma 6. panta otrajā daļā noteikts, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses.

ANO Bērnu tiesību aizsardzības komiteja uzsver, ka jēdziena “*bērna intereses*” tvērumā ir gan materiālās tiesības, gan tiesību interpretācijas princips, kas nodrošina, ka dažādu iespējamo interpretāciju gadījumā jāizvēlas tās variants, kas visefektīvāk kalpo bērna tiesību aizsardzībai, gan atsevišķas procedūras noteikums, kas nozīmē, ka lēmuma pieņemšanas procesā jāietver tā iespējamās pozitīvās un negatīvās ietekmes novērtējums attiecībā uz bērnu. Lēmumu pieņēmējiem ir jānodrošina, lai lēmumā būtu atspoguļoti apsvērumi, kas dod pamatu secināt, ka ir veikta bērna interešu līdzsvarošana ar citiem apsvērumiem.

No [Eiropas Padomes valstu sniegtās informācijas](#) Eiropas tiesiskās sadarbības ekspertu komitejai jautājumos par bērna labāko interešu ievērošanu secināms, ka daļā Eiropas valstu (piemēram, Austrijā, Norvēģijā, Serbijā un Slovākijā) speciālajos bērnu tiesību aizsardzības tiesību aktos ir ietverta norma, kurā noteikta bērna interešu prioritāte jebkuros jautājumos, kas skar bērnu. Vienlaikus, Serbijas un Slovākijas tiesību normās norādīts uz principiem, ko iesaka ievērot speciālistiem, kuri veic bērna labāko interešu izvērtējumu. Piemēram, Serbija kā galvenos elementus, kas parasti tiek ņemti vērā, līdz ar bērna vecumu, dzimumu, briedumu, veselības stāvokli, izglītību un citiem bērnu raksturojošiem aspektiem, norādījusi uz nepieciešamību izvērtēt arī bērna vēlmes un jūtas, fiziskās, garīgās, emocionālās, veselības un izglītības vajadzības, bērna viedokli, nepieciešamību nodrošināt bērna drošību, kā arī saikni starp bērnu un vecākiem, personām, kas rūpējas par bērnu, starp paplašinātās ģimenes locekļiem un citām pazīstamām personām, bērna un šo cilvēku attiecību kvalitāti un sekām bērnam, ja bērns tiek šķirts no tiem. Tāpat tiek vērtēts, kurš no iespējamajiem lēmumiem novērstu vai mazinātu jaunu procesu, kas varētu skart bērnu, iespējamību. Slovākijas speciālisti ņem vērā bērna aprūpes kvalitāti, bērna drošības nodrošināšanu, kā arī drošību un stabilitāti vidē, kurā bērns dzīvo, bērna cieņas, garīgās un fiziskās veselības aizsardzību, apstākļus, kas saistīti ar bērna veselības stāvokli vai invaliditāti, kā arī nosacījumus bērna identitātes saglabāšanai un bērna vajadzību un spēju attīstībai un bērna viedokli.

Austrija, bērna labāko interešu noteikšanas kritērijus ir definējusi likumā, Vispārējā civilkodeksa 138. pantā. Tas kalpo par pamatu lēmumu pieņemējiem, lai izvērtētu bērna intereses iestāžu un tiesas procesos, tostarp bērna aprūpes un saskarsmes jautājumos. Izmantojot likumā noteiktos kritērijus bērna interešu izvērtēšanā, tiek aplūkota situācija kopumā, analizētas sekas, kuras lēmuma, kas skar bērnu, pieņemšanas gadījumā, varētu radīt viņa nākotnes situācijai. Somija [Bērnu labklājības likumā](#) noteikusi, ka, novērtējot bērna intereses, jāņem vērā tas, cik lielā mērā veicamie pasākumi un risinājumi bērnam garantē līdzsvarotu attīstību un labklājību, kā arī tuvas un pastāvīgas attiecības; iespēju būt pieņemtam, kā arī uzraudzību un aprūpi, kas atbilst bērna vecumam un attīstības līmenim; izglītību, kas atbilst bērna spējām un vēlmēm; drošu vidi, kur augt, un fizisko un emocionālo brīvību; atbildības sajūtu, kļūstot neatkarīgam un augot; iespēju iesaistīties jautājumā, kas skar bērnu,

risināšanā un spēju ietekmēt risinājumu; bērna valodas, kultūras un reliģijas fona ievērošanu. Igaunijas [Bērnu aizsardzības likuma](#) 3. pantā ir noteikts, ka bērnu aizsardzība ir balstīta uz principu, ka vienmēr un visos gadījumos galvenā uzmanība jāpievērš bērna interesēm.

ANO Bērnu tiesību konvencijas ratifikācijas rezultātā Latvija ieguva saistības veikt visus atbilstošos likumdošanas, administratīvos un citus pasākumus, lai pilnībā īstenotu konvencijā ietvertās bērna cilvēktiesības. Bērnu tiesību principu ieviešana praksē prasa katras valsts valdības un likumdevēja izlēmīgu rīcību. Lai pārliecinātos, ka ANO Bērnu tiesību konvencijas dalībvalstis pilda savas saistības, ievieš praksē cilvēktiesību standartus, ANO Bērnu tiesību komiteja veic regulāru [dalībvalstu monitoringu](#).

Līdz 2021. gada 8. decembrim Bērnu tiesību aizsardzības likums nesaturēja bērna labāko interešu vērtēšanas kritērijus. Lai nostiprinātu bērna labāko interešu principa vietu un lomu Latvijas tiesību aktos, bija nepieciešams papildināt Bērnu tiesību aizsardzības likumu, nosakot pienākumu veikt bērna labāko interešu novērtēšanu un paredzot kritērijus, kas jāņem vērā, nosakot bērna intereses. Tāpēc 2021. gada 11. novembrī [Bērnu tiesību aizsardzības likums tika papildināts](#) ar bērnu labāko interešu noteikšanas kritērijiem.

2.2. Aspekti, kas jāņem vērā, izvērtējot bērna labākās intereses un to saistība ar bērna cilvēktiesībām, tiesību aktiem un judikatūru.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5. panta pirmajā daļā noteikts, ka bērna tiesību aizsardzību nodrošina: bērna vecāki, audžuģimene un aizbildņi; izglītības, kultūras, veselības aprūpes un bērnu aprūpes iestādes; valsts un pašvaldību institūcijas; sabiedriskās organizācijas un citas fiziskās vai juridiskās personas, kuru darbība saistīta ar atbalsta un palīdzības sniegšanu bērniem; darba devēji. Lai gan starptautiskajos tiesību aktos un Bērnu tiesību likumā tiek lietota klauzula “*bērna intereses*”, tajos nav bijis ietverts, vārdos definēts bērna labāko interešu jēdziens, lai gan tas ir attiecināms uz visiem gadījumiem, kad valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes veic darbības vai pieņem lēmumus, kas saistīti ar bērnu, it sevišķi attiecībā uz bērna tiesību un tiesisko interešu nodrošināšanu.

Bērna labāko interešu jēdziens tiek plaši lietots arī citos tiesību aktos, ne tikai Bērnu tiesību aizsardzības likumā, jo tā uzdevums ir noteikt bērna tiesības, brīvības un to aizsardzību, ņemot vērā, ka bērnam kā fiziski un intelektuāli nenobriedušai personai vajadzīga īpaša aizsardzība un gādība (piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 2. panta pirmā daļa), bet arī Civillikumā (piemēram, Civillikuma 160., 162., 178.1, 181. pants un citi), Bāriņtiesu likumā (4. panta otrā daļa). Turklāt arī nozaru tiesību aktos ietvertās normas (piemēram, Izglītības likums – 56.pants, Ārstniecības likums – 56.1.pants, Pacientu tiesību likuma - 10. pants, 13. pants) vērstas uz bērnu tiesību ievērošanu un bērna interešu nodrošināšanu. Likuma “Par policiju” 10. panta trešajā daļā noteikts policijas darbinieka pienākums sniegt palīdzību nepilngadīgām personām, kas palikušas bez vecāku vai viņu aizstājēju uzraudzības. Turklāt jāņem vērā, ka iepriekš veiktais tiesību aktu un normu uzskaitījums nav izsmeļošs. Faktiski tiesību aktos ir pareizi noteikts pienākums ievērot bērna interešu prioritāti, tomēr tajos nav norādīts, kādā tieši veidā bērna labākās intereses ir nosakāmas. Lai īstenotu pienākumu ņemt vērā bērna labākās intereses, tās bija vispirms jānoteic. Bērna labāko interešu principa piemērošanas joma ir plaša, iekļaujot ne tikai valsts, bet arī privātās struktūras, un aptver visas darbības, kas attiecas ne tikai uz individuālu bērnu, bet arī uz bērniem kā sabiedrības daļu. Tiek uzsvērtā nepieciešamība paredzēt visaptverošu bērna interešu noteikšanas procesu, tostarp, paredzot jebkura ierosinātā likuma, politikas vai budžeta piešķiruma ietekmi uz bērnu tiesību prioritātes ievērošanu. Vienlaikus šim procesam ir jātiek iekļautam visos valsts pārvaldes līmeņos un politikas izstrādē.

Bērna interešu noteikšana vienlīdz svarīga ne tikai tad, ja atbilstošajai iestādei jāpieņem lēmums, kura adresāts ir bērns, piemēram, par sociālā pakalpojuma piešķiršanu bērnam, bet arī gadījumos, kad iestādes lēmums skar vai var skart bērnu, piemēram, par adoptācijas atbilstību bērna interesēm, bērna mantas pārvaldības jautājumiem, bērna ārpusģimenes aprūpi, vai gadījumos, kuros iestādei ir pienākums rīkoties bērna interešu nodrošināšanai, piemēram, informējot tiesību aizsardzības iestādes par iespējamu vardarbību pret bērnu. Tāpēc [Bērnu tiesību aizsardzības likumā](#) 6.panta otrajā daļā ir noteikts, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir

jānodrošina bērna tiesības un intereses. Papildus tam ir precizēts, ka personas ievēro bērna labākās intereses visās darbībās, kas tieši vai netieši skar vai var skart bērnu, proti:

- 1) novērtējot jebkuru ar bērnu saistītu gadījumu;
- 2) rīkojoties jebkādā ar bērnu saistītā lietā;
- 3) pieņemot jebkuru lēmumu saistībā ar bērnu.

Latvijas Republikas Satversmes tiesa ir secinājusi^{vi}, ka likumdevējam jāievēro, lai pieņemtie normatīvie akti aizsargātu bērna likumiskās intereses iespējami labākajā veidā. Turklāt bērna tiesības un likumiskās intereses tiek skartas ne tikai tad, kad lēmums jāpieņem tieši attiecībā uz bērnu, bet arī tad, kad lēmums var būt tikai attiecināms uz bērnu vai var netieši skart bērnu. Jebkuras citas prioritātes atzīšana bez nopietna iemesla un attaisnojuma nav pieļaujama. Šī iemesla dēļ likums nosaka, ka bērna labākās intereses vērtē gadījumos, kad lēmums vai rīcība tieši vai netieši skar vai var skart bērnu. Vērtējot bērna labākās intereses, analizējot pieejamo informāciju par katra bērna situāciju, valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībsardzības iestādes veic darbības vai pieņem lēmumus, ņemot vērā, ka rīcībai un lēmumiem jābūt tādiem, lai nodrošinātu attiecīgās situācijas ilgtspējīgu risinājumu, nepieciešamības gadījumā izveidojot secīgas rīcības un lēmumu plānu bērna situācijas risināšanai.

Pašnovērtējuma jautājumi

Bērna interešu izvērtēšanas pamats ir:

- a) bērna tiesības, kuras ir pilngadību nerasniegušas personas cilvēktiesības. Bērna tiesības ir nostiprinātas ANO Bērnu tiesību konvencijā, kur tās definētas pamata principu veidā un Bērnu tiesību aizsardzības likumā;
- b) atkarīgs no katra konkrētā speciālista lēmuma, jo likums neparedz sodu par šādu interešu neizvērtēšanu;
- c) noteikts Ministru kabineta noteikumos.

Bērnu tiesību aizsardzības likums:

- a) līdz 2021. gada 8. decembrim nesaturēja bērna labāko interešu vērtēšanas kritērijus (aspektus).
- b) nenosaka bērna labāko interešu vērtēšanas kritērijus (aspektus).
- c) nosaka pienākumu vērtēt bērna labākās intereses tikai valsts un pašvaldību institūciju darbiniekiem.

3. Aspektu apsvēršana, izvērtējot bērna labākās intereses

Bērna labāko interešu noteikšana (*aspektu jeb kritēriju svēršana*) veicama, ņemot vērā vairākus faktorus, kas saistīti ar bērna, viņa vecāku, likumisko pārstāvju, aprūpētāju situāciju un apstākļiem un spēju īstenot bērna aizgādību, nodrošināt bērna labklājību un drošību, jo atbilstoši ANO Bērnu tiesību aizsardzības konvencijas 18. panta pirmajā daļā noteiktajam, vecāki vai aizbildņi ir galvenās personas, kas atbildīgas par bērna audzināšanu un attīstību. Viņu galvenais pienākums ir gādāt par bērna interesēm.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments tiesu prakses apkopojumā „[Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības \(kopīgas, atsevišķas, ikdienas\) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērnam](#)” ir secinājis, ka, izvērtējot bērna intereses, jāpārbauda un jāizvērtē arī vecāku objektīvās iespējas nodrošināt bērna pilnvērtīgai attīstībai nepieciešamos apstākļus, vecāku subjektīvās iespējas (personiskās īpašības, viņu spēja audzināt bērnu, vecāku pienākuma izpratne, morālā stāja, veselības stāvoklis un citas iespējas) un bērna subjektīvā attieksme pret vecākiem (pieķeršanās tiem, vēlēšanās dzīvot kopā ar vienu vai otru vecāku un citi apstākļi).

Līdz ar to, izvērtējot bērna labākās intereses, lai novērtētu bērna situāciju un izskatītu lietu jebkāda lēmuma (gan mutvārdu, gan rakstveida), kas skar bērna tiesības un tiesiskās intereses, pieņemšanai, nepieciešams vērtēt aspektus, kas svarīgi konkrētās situācijas novērtēšanai vai rīcībai, vai lēmuma pieņemšanai. Vienlaikus jāņem vērā, ka katra bērna interešu novērtēšana ir unikāla darbība, kas jāveic, katrā atsevišķā gadījumā ņemot vērā katra bērna īpašos apstākļus. Tas nozīmē, ka, lai gan bērna interešu izvērtēšana visos gadījumos ietvers vienus un tos pašus elementus, vadoties no konkrētās situācijas, daži elementi var netikt izmantoti katrā izvērtēšanā, kā arī vērtēšanas elementu svars attiecībā pret citiem elementiem var atšķirties. Arī Baltijas jūras valstu padomes sekretariāts [Pamatnostādnēs attiecībā uz cilvēktiesību veicināšanu un bērna labākajām interesēm pārrobežu lietās](#) ir uzsvēris nepieciešamību bērna interešu noteikšanas procesā veikt vērtējamo aspektu līdzsvarošanu un nodrošināt, ka labāko interešu novērtēšana un noteikšana tiek dokumentēta, vienlaikus ņemot

vērā, ka jānodrošina vērtēšanas un lēmumu pieņemšanas procesa kvalitāte, caurskatāmība un likumība, jo kavēšanās ar bērna interešu novērtējumu var būt nelabvēlīga ietekme uz bērnu.

Austrijā jēdziens “bērna labākās intereses” un to noteikšanas kritēriji (vērtējamie aspekti) ir definēti likumā. [Vispārējā civilt kodeksa](#) 138. pantā ir noteikts, ka jebkuros jautājumos, kas saistīti ar bērniem, jo īpaši, ar viņu aprūpi un personīgajiem kontaktiem, bērna intereses ir vadošais princips, un tās jānodrošina pēc iespējas labāk. Svarīgi aspekti, nosakot bērna intereses, ir:

- 1) bērna nodrošinājums ar atbilstošu uzturu, medicīnisko aprūpi un dzīves telpu, kā arī rūpīgu bērna audzināšanu;
- 2) rūpes par atbilstošu bērna ķermeņa un emocionālo integritāti, komfortu un aizsardzību;
- 3) attiecības starp vecākiem un bērnu, vai bērna vecāki pieņem un novērtē viņu;
- 4) atbalsts bērna talantam, spējām un to attīstības nodrošināšana;
- 5) bērna viedokļa uzklauššana un ievērošana atbilstoši bērna vecumam, briedumam un spējai viedokli formulēt;
- 6) traucējumu bērnam novēršana, ja pasākumi tiek īstenoti pret bērna gribu;
- 7) vardarbības pret bērnu vai bērna tuvinieku novēršana;
- 8) bērna nelikumīgas izraidīšanas vai aizturēšanas apdraudējuma vai jebkāda cita veida kaitējuma novēršana;
- 9) noturīgs bērna kontakts ar abiem vecākiem un personām, kas veic bērna pamata aprūpi, kā arī būtiska saikne starp bērnu un šīm personām;
- 10) lojalitātes konflikta un ar to saistītās vainas izjūtas novēršana bērnam;
- 11) bērna tiesību un interešu aizsargāšana;
- 12) bērna dzīves apstākļu, vecāku un vispārējās vides raksturojums.

Bērna labāko interešu vērtēšanas aspekti šādā veidā tiek noteikti ne tikai Eiropas Savienības valstu tiesību aktos, bet, piemēram, arī Kanādas [Laulības šķiršanas likumā](#) (*angļu val.: Divorce Act*), 16. pantā ir ietverts pienākums vērtēt bērna labākās intereses, tai skaitā ir noteikts, ka, lemjot par saskarsmi ar bērnu, ir jāsver bērna labākās intereses un, vērtējot likumā noteiktos (apsveramos) faktoros, tiesas pirmajiem apsvērumiem ir jābūt par bērna fizisko,

psiholoģisko un emocionālo drošību, aizsardzību un labklājību. Tālāk likums noteic apsveramos faktorus (*angļu val.: Factors to be considered*), proti, likumā ir paredzēts, ka nosakot bērna intereses, tiesa ņem vērā visus ar bērna apstākļiem saistītos faktorus, tai skaitā un ne tikai - bērna vajadzības, ņemot vērā bērna vecumu un attīstības pakāpi, piemēram, bērna vajadzību pēc stabilitātes; bērna attiecību raksturu un stiprumu ar katru laulāto, katru no bērna brāļiem un māsām un vecvecākiem un jebkuru citu personu, kurai ir svarīga loma bērna dzīvē; katra laulātā vēlmi atbalstīt bērna attiecību attīstību un uzturēšanu ar otru laulāto; bērna aprūpes vēsturi; bērna uzskatus un vēlmes, pienācīgi ņemot vērā bērna vecumu un briedumu, ja vien tos ir iespējams noskaidrot; bērna kultūru, valodu, reliģisko un garīgo audzināšanu un citus. Ja pie aspektu vērtēšanas tiek konstatēta vardarbības esamība ģimenē, tad šādam gadījumam likums noteic vardarbības risku vērtēšanas kritērijus.

Tādējādi ir iespējams izdarīt secinājumu - lai gan Latvijas tiesību akti (Bērnu tiesību aizsardzības likums, Civillikums, Bāriņtiesu likums, Ārstniecības likums, Izglītības likums, likums "Par policiju" u.c.) uzsver bērna interešu prioritāru ievērošanu, speciālajā likumā ir nosakāmi kritēriji, kas jāievēro bērna interešu vērtēšanas procesā. Šī iemesla dēļ Bērnu tiesību likuma [6. panta 2.1. daļā](#) ir noteikti kritēriji (vērtējamie jeb sveramie aspekti), kas jāņem vērā, vērtējot un nosakot bērna labākās intereses. Tostarp, bērna izcelsme, ģimene, tās sastāvs, ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, ģimenes vide, ģimenes un bērna sociālajās saites, izglītības ieguve un vecāku iesaistīšanās bērna izglītības nodrošināšanā, veselības aprūpe un bērna attīstība, bērna un ģimenes locekļu paradumi un attieksme pret sabiedrisko kārtību, morāles un ētikas normām, vardarbīgas uzvedības gadījumi ģimenē, alkohola lietošanas un smēķēšanas paradumi u.c. aspekti, kas svarīgi konkrētās situācijas novērtēšanai vai rīcībai, vai lēmuma pieņemšanai. Tāpat jāņem vērā konkrētās ģimenes un bērna īpašās vajadzības veselības kontekstā, kā arī sociāli ekonomiskie apstākļi, kādos atrodas ģimene un bērns.

Bērna labāko interešu svēršanas piemēri ir aplūkojami tiesu praksē. Piemēram, Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022.gada 9.septembra spriedumā lietā Nr. A420161621, [SKA-933/2022](#) ir svērtas bērna labākās intereses saistībā ar pieteikumu par administratīvā akta izdošanu ar kuru tiktu pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, jo kopā ar bērnu dzīvojošā bērna māte jaunprātīgi izvairās no tiesas nolēmuma izpildes par saskarsmes

tiesību nodrošināšanu bērnam ar tēvu, kā arī pastāv aizdomas par vardarbību pret bērnu. Tiesa motīvu daļā norāda, ka Apgabaltiesa spriedumā ir pareizi interpretējusi Civillikuma 203.pantu un pamatoti atzinusi, ka aizgādības tiesību pārtraukšana vecākam ir galējais līdzeklis, ja nav iespējams novērst bērna vislabākajām interesēm nelabvēlīgos apstākļus. Vienlaikus tiesa norāda, ka bērna interesēs ir gan uzturēt saskarsmi ar savu ģimeni, gan tikt pasargātiem no rīcības, kas viņiem kaitē, arī vecāku emocionālās vardarbības. Abas šīs bērna intereses ir vienlīdz svarīgi aizsargāt. Tāpēc šādās lietās ir svarīgi atrast bērna vislabākajām interesēm atbilstošu situācijas risinājumu. Turklāt primāra šādos gadījumos vienmēr ir bērna tiesību un interešu objektīva ievērošana, nevis vecāku vēlmēs. Šajā gadījumā tiesa sver divas bērna intereses uzturēt saskarsmi ar ģimeni un tikt pasargātam no kaitīgas rīcības, proti, vardarbības. Tiesa norāda, ka katrā bērnu tiesību lietā ir jādomā, kā ilgtermiņā nodrošināt bērna tiesību efektīvu ievērošanu un aizsardzību. Atbilstoši Bērnu tiesību likuma 6.panta 2.1 daļas 1. un 10.punktam, nosakot bērna labākās intereses, nepieciešams tiekties uz bērna situācijas ilgtermiņīgu risinājumu, atbilstoši situācijai, ņemot vērā, cik lielā mērā veicamie pasākumi nodrošina bērnam emocionāli tuvas, pastāvīgas, ģimeniskas attiecības, kā arī aizsardzību no vardarbības, apdraudējuma, antisociālas uzvedības. Konkrētajā gadījumā tas nozīmē meklēt ilgtermiņa risinājumu bērna tiesību ievērošanai uz saskarsmi ar savu tēvu jeb ģimenes saišu uzturēšanu, kā arī to, ka bērnam ir jābūt pasargātam no vardarbības.

Citā lietā Nr. A420294419, [SKA-343/2022](#), kurā Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departaments skatījis pieteicēja prasību pret personu ar kuru pieteicējam ir kopīga meita, arī tiek svērtas bērna labākās intereses. Svēršanas process un tiesas argumenti atspoguļoti tiesas spriedumā. Pieteicējs norādījis, ka pēc piedzimšanas meitai tika dots pieteicēja uzvārds, bet 2019.gadā bērna māte stājās laulībā un mainīja uzvārdu. Māte vērsās bāriņtiesā ar lūgumu lemt par bērna uzvārda maiņu uz sava jaunā vīra uzvārdu. Bāriņtiesa ar savu lēmumu atļāva mainīt bērnam uzvārdu. Lēmums pamatots ar to, ka bērna interesēs ir mainīt uzvārdu, jo bērna ikdienas aprūpi nodrošina mātes ģimene, kurā visiem ir šāds uzvārds. Arī bērns nepārprotami ir izteicis vēlmi mainīt uzvārdu, un bērna viedoklis ir ņemams vērā. Pieteicējs vērsās tiesā par minētā bāriņtiesas lēmuma atcelšanu. Tiesa savā 2022.gada 17.janvāra [spriedumā](#) konstatēja, ka jautājums par bērna uzvārdu vērtējams no bērna tiesību un interešu ievērošanas viedokļa

atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pantam. Izšķirot jautājumu par bērna uzvārdu, jāņem vērā bērna saikne ar ģimeni. Tā kā bērns ikdienā dzīvo mātes ģimenē, ir redzama bērna interese būt mātes uzvārdā. Esot ar māti vienā uzvārdā, bērnam rodas zināma psiholoģisku drošība, komforts, ka viņš ir piederīgs konkrētajai ģimenei. Pieteicējs (meitenes tēvs) nedzīvo kopā ar bērnu un bērna māti, bērna mātei ir izveidojusies jauna ģimene, kurā bērns jūtas emocionāli labi. Turpretim saskarsmē ar tēvu bērns izjūt diskomfortu, pauž neizpratni par vecāku konfliktējošām attiecībām. Bērna interesēs ir būt pasargātam no iesaistīšanas vecāku konflikta risināšanā. Bērna uzvārda maiņai nav jābūt par ieganstu, lai attiecības pasliktinātos vēl vairāk. Tāpēc bērna emocionālajai labsajūtai un viedoklim ir izšķiroša nozīme. Pieteicējam šaubas par bāriņtiesas lēmuma pamatotību raisa tas, ka bāriņtiesa, atbildot uz tiesas jautājumu, norādīja, ka praksē ir bijuši gadījumi, kad bērnam uzvārds tiek mainīts vairākas reizes. Apgabaltiesa nav vērtējusi, vai tas atbilst bērna interesēm. Tiesa norādījusi, ka bērna labāko interešu izvērtējuma procesā ir jālīdzsvaro bērna intereses gan no esošās bērna ģimenes dzīves viedokļa (jo bērns ikdienā dzīvo mātes jaunajā ģimenē), gan no bērna ģimenes dzīves viedokļa ar bioloģisko tēvu. Ja vecāks, ar kuru bērns vairs ikdienā nedzīvo kopā pēc vecāku šķiršanās, tomēr uztur saskarsmi ar savu bērnu, tad starp šo vecāku un bērnu faktiski turpina pastāvēt ģimenes attiecības. Apgabaltiesa, izvērtējot bērna interešu ievērošanu, ir raudzījusies, ar kuru no vecākiem bērns dzīvo. Apgabaltiesa uzsvērusi, ka bērna dzīvošana kopā ar vienu no vecākiem ir pietiekami nopietns arguments, lai bāriņtiesa nolemtu, ka bērna labākajās interesēs ir veidot kopīgas identitātes sajūtu ar to no vecākiem, ar kuru viņš ikdienā dzīvo kopā un mainīt uzvārdu. Pieteicējs norāda, ka pretēja bērna vislabākajām interesēm būtu bieža uzvārda maiņa. Augstākās tiesas Senāts piekrīt pieteicējam, ka bieža uzvārda maiņa, ņemot vērā, ka uzvārds ir daļa no personas identitātes, vispārīgi nebūtu saskanīga ar bērna vislabāko interešu ievērošanu, izņemot, ja nav konstatējami kādi īpaši būtiski apstākļi, kādēļ tas ir nepieciešams. Vienlaikus Augstākās tiesas Senāts secina, ka tas, ka bāriņtiesa ir nolēmusi atļaut bērnam mainīt uzvārdu uz mātes jauno uzvārdu, jo ir secinājusi, ka bērna interesēm atbilstošāk ir būt mātes jaunās ģimenes uzvārdā, nekādā veidā nedrīkst ietekmēt bērna un tēva savstarpējās attiecības. Citiem vārdiem, bērna māte bērna uzvārda maiņu nedrīkst vērst pret bērna un tēva attiecībām, tās pasliktinot, it īpaši ņemot vērā, ka bērns ikdienā dzīvo kopā ar

māti un tādējādi vairāk ir mātes ietekmē. Senāts nepārprotami piekrīt, ka, saskarsme ar vecākiem ir bērna tiesība, nevis pienākums, tātad bērnu nevar piespiest izmantot saskarsmi ar vecāku. Tomēr bērna un vecāka attiecību uzturēšana ilgtermiņā nav maznozīmīgs jautājums. Apsverot visus lietā esošos apstākļus (vienu aiz otra) iepretī bērna vislabākajām interesēm, Augstākās tiesas Senāts nolēma, ka bērna labākajās interesēs ir mainīt uzvārdu, kā arī norādīja to, ka bērnam ir astoņi gadi un pietiekams briedums, lai apzinātos sava viedokļa nozīmību.

Pašnovērtējuma jautājumi

Katra bērna interešu novērtēšana ir:

- a) unikāla darbība, kas jāveic, katrā atsevišķā gadījumā ņemot vērā katra bērna īpašos apstākļus;
- b) sava viedokļa rakstiska formulēšana par to, ko speciālists uzskata bērnam par labāko risinājumu;
- c) jāpamato ar konkrētiem Civillikuma pantiem, lai lēmums būtu motivēts.

Bērna labāko interešu vērtēšanā (svēršanā) jāņem vērā šādi aspekti:

- a) bērna līdzdalība ar viņu saistītu lēmumu pieņemšanas procesos;
- b) bērna vecāku uzskati;
- c) bērna izglītības iestādes pedagogu viedokļi.

Kopsavilkums

Bērna labāko interešu princips ir viens no četriem būtiskākajiem ANO Bērnu tiesību konvencijas pamata principiem, kurš ir cieši saistīts ar citiem šajā konvencijā ietvertajiem principiem. Bērna labāko interešu principa mērķis ir nodrošināt, ka lēmumi, kurus pieņem valsts, pašvaldību un privātās institūcijas, veicinātu katra individuāla bērna un bērnu kā sabiedrības grupas tiesību īstenošanu jebkurā darbības jomā.

Bērna labāko interešu princips caurvij visu ANO Bērnu tiesību konvenciju, tai skaitā un ne tikai: 9. pantu (bērna šķiršana no ģimenes); 18. pantu (par vecāku atbildību un iesaisti bērna audzināšanā); 20. pantu (par nošķiršanu no ģimenes); 21. pantu (par adopciju); attiecībā par bērnu saskarsmi ar justīcijas sistēmu 37. pantu (no pieaugušajiem atsevišķa uzturēšanās ieslodzījuma vietās) un citus.

Bērna labāko interešu princips tiesību piemērošanas praksē:

- a) ir piemērojams kā interpretējama norma, kas uzliek pienākumu bērna tiesību piemērotājiem lēmumu pieņemšanas procesā ņemt vērā bērna tiesības, kas noteiktas ANO Bērnu tiesību konvencijā;
- b) bērna labāko interešu princips ir ģenerālklausula, kuru piemērojot, institūcijām un lēmumu pieņēmējiem tas ir jāinterpretē un jāpiepilda ar ANO Bērnu tiesību konvencijā noteikto saturu.

Līdz 2021. gada 8. decembrim Bērnu tiesību aizsardzības likums nesaturēja bērna labāko interešu vērtēšanas kritērijus. Lai nostiprinātu bērna labāko interešu principa vietu un lomu Latvijas tiesību aktos, bija nepieciešams papildināt Bērnu tiesību aizsardzības likumu, nosakot pienākumu veikt bērna labāko interešu novērtēšanu un paredzot kritērijus, kas jāņem vērā, nosakot bērna intereses. Tāpēc 2021. gada 11. novembrī Bērnu tiesību aizsardzības likums tika papildināts ar bērnu labāko interešu noteikšanas kritērijiem.

Vērtējot bērna labākās intereses, analizējot pieejamo informāciju par katra bērna situāciju, valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes veic darbības vai pieņem lēmumus ņemot vērā, ka rīcībai un lēmumiem jābūt tādiem, lai nodrošinātu attiecīgās situācijas

ilgtspējīgu risinājumu, nepieciešamības gadījumā izveidojot secīgas rīcības un lēmumu plānu bērna situācijas risināšanai.

Lai gan Latvijas tiesību akti (Bērnu tiesību aizsardzības likums, Civillikums, Bāriņtiesu likums, Ārstniecības likums, Izglītības likums, likums “Par policiju” u.c.) uzsver bērna interešu prioritāru ievērošanu, speciālajā likumā ir nosakāmi kritēriji, kas jāievēro bērna interešu vērtēšanas procesā. Šī iemesla dēļ Bērnu tiesību likuma 6. panta 2.1. daļā ir noteikti kritēriji (vērtējamie aspekti), kas jāņem vērā, vērtējot un nosakot bērna labākās intereses.

Ieteicamie informācijas avoti

Literatūra

- Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021.
- Celmale L. Bērna labāko interešu princips un tā piemērošana praksē. Jurista Vārds, 06.06.2017., Nr. 24 (978), 20.-23.lpp.
- Daugule D. Bērna labākās intereses. Jurista Vārds, 08.06.2021., Nr. 23 (1185), 12.-13.lpp.
- Kronberga I. Bērna labāko interešu principa realizācija praksē. Jurista Vārds, 07.01.2020., Nr. 01 (1111), 52.-56.lpp.
- Celmiņa I., Daugule D. Saskarsmes tiesību īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 19.11.2019., Nr. 46 (1104), 10.-24.lpp.
- Ruggiero, R. (2022). Article 3: The Best Interest of the Child. In: Vaghri, Z., Zermatten, J., Lansdown, G., Ruggiero, R. (eds) Monitoring State Compliance with the UN Convention on the Rights of the Child. Children's Well-Being: Indicators and Research, vol 25. Springer, Cham.
- Zermatten, J. (2010). The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function. The International Journal of Children's Rights, 18(4), 483-499

Eiropas Savienības un starptautiskie normatīvie akti

- ANO [Vispārējā cilvēktiesību deklarācija](#)
- ANO [Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām](#)
- ANO [Starptautisko paktu par ar ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām](#).
- ANO [Bērnu tiesību konvencija](#)
- Eiropas Padomes [Konvencija par ārlaulībā dzimušo bērnu tiesisko statusu](#)
- Eiropas Padomes [Konvencija par bērnu adopciju](#)
- Eiropas Padomes [Konvencija par saskarsmi ar bērniem](#)
- Eiropas Padomes [Konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību](#)
- Eiropas Padomes [Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija](#)

- Eiropas Padomes [Eiropas Sociālajā harta](#)
- Eiropas Padomes [Konvencijā par bērnu tiesību piemērošanu](#)
- [Eiropas Savienības Pamattiesību harta](#)
- [Eiropas Savienības Lisabonas līgums](#)

Nacionālie normatīvie akti

- [Latvijas Republikas Satversme](#)
- [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#)
- [Civillikums](#)
- [Izglītības likums](#)
- [Pacientu tiesību likums](#)
- [Imigrācijas likums](#)
- [Patvēruma likums](#)
- [Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likums](#)
- [Invaliditātes likums](#)
- [Jaunatnes likums](#)
- [Bāriņtiesu likums](#)
- [Civilprocesa likums](#)
- [Kriminālprocesa likums](#)
- [Likums "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem"](#)
- [Administratīvā procesa likums](#)
- [Administratīvās atbildības likums](#)
- [Uzturlīdzekļu garantiju fonda likums](#)
- [Likums "Par policiju"](#)
- [Tiesībsarga likums](#)
- [Pašvaldību likums](#)
- [Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā](#)

Pētījumi un citi noderīgi informācijas avoti

- [2021 UNHR Best interests procedure Guidelines: Assessing and determining the best interests of the child](#)
- [Inter-agency guidelines for case management and child protection, January 2014](#)
- [2012 UNHR A Framework for the Protection of Children](#)
- [The Field Handbook for the Implementation of UNHCR BID Guidelines](#)
- [Handbook on European law relating to the rights of the child. 2022 edition](#)
- [Guardianship for unaccompanied children - A manual for trainers of guardians](#)
- [Children as suspects or accused persons in criminal proceedings — procedural safeguards](#)
- [Guardianship systems for unaccompanied children in the European Union: developments since 2014](#)
- [Practical guidance for protecting unaccompanied children in the relocation process](#)
- [Integration of young refugees in the EU: good practices and challenges](#)
- [Children deprived of parental care found in an EU Member State other than their own](#)
- [Combating child poverty: an issue of fundamental rights](#)
- [Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumu datu bāze](#)
- [Eiropas Sociālo tiesību komitejas ziņojumu un lēmumu datu bāze](#)
- [Eiropas Savienības tiesas nolēmumu datu bāze](#)
- [ANO Bērnu tiesību komiteja vispārējie komentāri](#)
- [Satversmes tiesas judikatūras datu bāze](#)
- [Senāta Administratīvo lietu departamenta judikatūras nolēmumu arhīvs](#)
- [Senāta Civillietu departamenta judikatūras nolēmumu arhīvs](#)
- [Tiesībsarga tīmekļvietne par bērnu tiesībām](#)
- [Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijas](#)
- [Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.-2027.gadam](#)
- [Bērnu, jaunatnes un ģimenes politikas veidošanas pamatnostādnes 2022. - 2027. gadam](#)
- [Eiropas Padomes Bērnu tiesību stratēģiju \(2022-2027\)](#)

- [Eiropas Savienības stratēģija par bērnu tiesībām](#)
- [Eiropas Savienības Eiropas bērnu garantijas](#)
- [Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr.2019-01-01 23.](#)1.punkts,
Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-21-01 16.2. punkts.
- Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022.gada 9.septembra spriedumā lietā Nr. A420161621, [SKA-933/2022](#)
- Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022.gada 17.janvāra spriedums lietā Nr. A420294419, [SKA-343/2022](#)

Atbildes uz pašnovērtējuma jautājumiem

1. JAUTĀJUMS (15.lpp.)

Bērna labākās intereses ir:

- a) tiesību interpretācijas pamatprincips, kas izstrādāts, lai novērstu patvaļīgu rīcību, pieņemot lēmumus attiecībā uz cilvēkiem, kuri sava brieduma un vecuma dēļ paši tos nevar pieņemt, proti – bērniem;
- b) lēmuma pieņēmēja subjektīvais viedoklis par viņaprāt pareizo lēmumu vai rīcību ar bērnu konkrētajā situācijā;
- c) tiesību norma, kuru pēc savas brīvas izvēles likumdevējs var iekļaut vai neiekļaut valsts konstitūcijā.

Atbilde: a)

2. JAUTĀJUMS (15.lpp.)

ANO Bērnu tiesību konvencija noteic, ka:

- a) visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm;
- b) bērna labākās intereses ir jāņem vērā tikai valsts pārvaldes iestādēm, bet bērna vecāki var rīkoties pēc saviem ieskatiem;
- c) var būt arī situācijas, ka citu personu intereses ir būtiskākas par bērnu labākajām interesēm.

Atbilde: a)

3. JAUTĀJUMS (20.lpp.)

Bērna interešu izvērtēšanas pamats ir:

- a) bērna tiesības, kuras ir pilngadību nenasniegušas personas cilvēktiesības. Bērna tiesības ir nostiprinātas ANO Bērnu tiesību konvencijā, kur tās definētas pamata principu veidā un Bērnu tiesību aizsardzības likumā;
- b) atkarīgs no katra konkrētā speciālista lēmuma, jo likums neparedz sodu par šādu interešu neizvērtēšanu;
- c) noteikts Ministru kabineta noteikumos.

Atbilde: a)

4. JAUTĀJUMS (21.lpp.)

Bērnu tiesību aizsardzības likums:

- a) līdz 2021. gada 8. decembrim nesaturēja bērna labāko interešu vērtēšanas kritērijus (aspektus);
- b) nenosaka bērna labāko interešu vērtēšanas kritērijus (aspektus);
- c) nosaka pienākumu vērtēt bērna labākās intereses tikai valsts un pašvaldību institūciju darbiniekiem.

Atbilde: a)

5. JAUTĀJUMS (27.lpp.)

Katra bērna interešu novērtēšana ir:

- a) unikāla darbība, kas jāveic, katrā atsevišķā gadījumā ņemot vērā katra bērna īpašos apstākļus;
- b) sava viedokļa rakstiska formulēšana par to, ko speciālists uzskata bērnam par labāko risinājumu;
- c) jāpamato ar konkrētiem Civillikuma pantiem, lai lēmums būtu motivēts.

Atbilde: a)

6. JAUTĀJUMS (27.lpp.)

Bērna labāko interešu vērtēšanā jāņem vērā šādi aspekti:

- a) bērna līdzdalība ar viņu saistītu lēmumu pieņemšanas procesos;
- b) bērna vecāku uzskati;
- c) bērna izglītības iestādes pedagogu viedokļi.

Atbilde: a)

ⁱ Zermatten, J. (2010). The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function. The International Journal of Children's Rights, 18(4), 483-499

ⁱⁱ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, 25 May 2000.

ⁱⁱⁱ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict, 25 May 2000.

^{iv} Briede J., [Nenoteiktā tiesību jēdziena piepildīšana ar saturu administratīvajā procesā iestādē un tiesā](#). Jurista Vārds, 20.12. 2022 /NR.51/52 (1265/1266).

^v Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība (II) [General provisions and discretion of an institution (court) II]. Likums un Tiesības [Law and Rights], No. 7(47), July 2003, p. 203

^{vi} [Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr.2019-01-01 23](#).1.punkts, Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-21-01 16.2. punkts.